

Programplan 2017-2027

Program for samisk forskning III - P-SAMISK III

---

1 Innhold

Sammendrag	4
1. Bakgrunn og utfordringer	5
2. Mål for programmet.....	8
2.1 Hovedmål	8
2.2 Delmålene	8
3. Tematiske og faglige prioriteringer	9
3.1 Kulturuttrykk	9
3.2 Samisk identitet og samfunnsbygging.....	11
3.3 Oppvekst og utdanning	13
3.4 Språk.....	14
3.5 Klima og miljø	15
3.6 Levekår og befolkningsutvikling	16
4. Strukturelle prioriteringer	17
4.1 Støtteformer.....	18
4.2 Internasjonalisering.....	18
4.3 Kjønnbalanse og kjønnsperspektiv	19
4.4 Rekruttering av samer	19
5. Samarbeid med relaterte virkemidler	19
6. Forventede resultater, virkninger og samfunnseffekter	20
6.1 Skjematisk fremstilling av programlogikken	22
7. Ressurser og budsjett.....	23
8. Styring og organisering.....	23

Sammendrag

Program for samisk forskning III (P-SAMISK III) er et faglig bredt grunnforskningsprogram for samiske problemstillinger innenfor humaniora og samfunnsvitenskap. I tillegg er det også åpent for naturvitenskapelig forskning innenfor feltet klima- og miljø som har en direkte tilknytning til humaniora og samfunnsvitenskap.

Hovedmålet for programmet er å bidra til å ivareta Norges særlige ansvar for å utvikle ny forskningsbasert kunnskap for at den samiske folkegruppen skal kunne sikre og utvikle språket sitt, kulturen sin og samfunnslivet sitt.

Programmet skal fremme forskning av høy kvalitet som er relevant for politikktvikling, forvaltning og for andre aktører i samfunnet. Målet er å få mer kunnskap om:

- kulturuttrykk
- samisk identitet og samfunnsbygging
- oppvekst og utdanning
- språk
- klima og miljø
- levekår og befolkningsutvikling

Programmet ønsker å fremme ambisiøse prosjekter som gjerne ser de tematisk prioriterte områdene i sammenheng. Gjennom forskningsprosjektene sine, vil programmet støtte opp om forskningsmiljøer som studerer samiske forhold med tanke på langsiktig styrking av kvalitet og økt volum på forskningen innenfor feltet.

1. Bakgrunn og utfordringer

Bakgrunn

Den politiske bakgrunnen for Program for samisk forskning er føringer i tidligere stortingsmeldinger. Sametinget og Norges forskningsråd ble i Stortingsmelding nr. 36 og 52 (1992–93) bedt om å utrede forhold knyttet til samisk forskning. Forskningsrådet brukte disse utredningene som bakgrunn for å utarbeide en handlingsplan for samisk forskning som ble vedtatt av Hovedstyret 06.09.00. Program for samisk forskning var ett av tiltakene i handlingsplanen.

Forskningsrådets første program for samisk forskning løp i perioden 2001–2005 som en del av Forskningsrådets handlingsplan for samisk forskning. Programmets mål ble formulert på følgende måte: "Programmets hovedmål er å rekruttere og stimulere til forskning som kan gi ny forståelse og nye perspektiver, og å stimulere til tverrfaglig og fler-institusjonelt samarbeid innenfor samisk forskning. Programmet skal ivareta og utvikle fagfelt, forskningsområder og -miljøer som til dels har svakere forskningstradisjoner enn de tradisjonelle og etablerte. Samtidig skal programmet bidra til å bygge et kunnskapsgrunnlag som kan være til nytte både for samiske og norske beslutningstakere".

Innenfor en budsjettamme på 35,2 millioner kroner, finansierte programmet i sin første periode nesten 40 forskningsprosjekter, herunder flere doktorgrads- og studentstipend – inkludert omtrent 30 formidlingsprosjekter av ulik art.

I februar 2007 godkjente styret for Divisjon for vitenskap programplanen for Program for samisk forskning II. Programmets overordnede mål ble i denne perioden å styrke samisk forskning, både når det gjelder kvantitet og vitenskapelig kvalitet. I tillegg skulle programmet bidra til god formidling av samisk forskning. Programperioden løp fra 2007 til sommeren 2017.

Et utvalg ledet av professor Nils A. Butenschøn kartla i 2012 omfanget av utviklingstrekk, behov og målsettinger for samisk forskning og høyere utdanning i en rapport med navn Langs lange spor – om samisk forskning og høyere utdanning. Ifølge utvalget var det i 2010 14 institusjoner engasjert i samisk forskning. Disse hadde 217 forskere som til sammen utførte 103 forskerårsverk.

Institusjonenes grunnbudsjetter var den viktigste finansieringskilden med 45 prosent av grunnlaget. Forskningsrådet sto for 27 prosent av finansieringen. Utvalget understreket at det var behov for mer finansiering av samisk forskning. Strukturelt la utvalget vekt på at det var viktig å bevare samisk som vitenskapsspråk, at det burde rekrutteres flere samer til forskning, og at det burde etableres nettverk og forskerskoler for samisk forskning. Tematisk ga ikke rapporten sterke føringer utover det å trekke fram behov for komparativ forskning nordisk, sirkumpolært og globalt.

I 2015 bevilget Forskningsrådet over 21 millioner til forskning på samiske forhold. Nesten 15 millioner av bevilgningene er gitt over andre programmer enn det for samisk forskning. Tallene har i begge tilfellene økt kraftig siden 2005.

I sluttevalueringen fra programstyrets for Program for samisk forskning II fra 2017 ble det foreslått å vektlegge følgende for en ny programperiode:

- utviklingen av langsiktig forskning av høy kvalitet om samiske forhold ved å satse på postdoktorstipend, og å øremerke stipend, gjesteforskermidler og professor II-stillinger til spesielle tema
- rekruttering av samer til forskning og utvikling av samisk som vitenskapsspråk gjennom å støtte forprosjekter og oversettelse av samisk til engelsk
- nettverksbygging og internasjonalisering gjennom å støtte utenlandsstipend, professor II-stillinger, internasjonale arbeidsmøter, internasjonal publisering av forskning med samisk som arbeidsspråk, samt å ha et tydeligere søkelys på komparativ urfolksforskning
- belyse kompleksitet og mangfold i det samiske samfunnet ved å inkludere temaområder som berører store endringer i nordområdene, religion, demografi og bruk av registerdata; formidling gjennom særskilte utlysninger av støtte til publisering og arrangementer, samt å sette søkelyset på samiske publiseringer

I divisjonsstyrets vedtak fra november 2016 står det at Program for samisk III skal være et faglig bredt grunnforskningsprogram for samiske problemstillinger innenfor humaniora og samfunnsvitenskap. I tillegg skal det også åpnes for forskning på områder prioritert i Meld. St. 7 (2014–2015) Langtidsplan for forskning og høyere utdanning 2015–2024, herunder klima- og miljøfeltet. Tilleggsfinansiering ut over midlene som har vært avsatt i forrige periode vil kreves for å kunne realisere denne målsettingen uten å nedprioritere samfunnsvitenskapelige og humanistiske problemstillinger.

Styret oppnevnte følgende utvalg til å utarbeide en plan for det nye programmet:

- Museumsleder Marit Myrvoll, Várdobáiki museum (leder for utvalget)
- Professor Nils Oskal, Samisk høgskole
- Førsteamanuensis Bruce Morén-Duolljá, Nord universitet
- Førsteamanuensis Torjer Andreas Olsen, Universitetet i Tromsø, Senter for samiske studier
- Førsteamanuensis Ulf Mörkenstam, Stockholms universitet, Statsvetenskapliga institutionen
- Førsteamanuensis Hanne Hagtvedt Vik, Universitetet i Oslo, Institutt for arkeologi, konservering og historie
- Faglig leder Ann Ragnhild Broderstad, Universitetet i Tromsø, Senter for samisk helseforskning. Foreslått av Sametinget. (til 31.01.17).

I mandatet for planutvalget står det at «Programplanen bør forholde seg til det som tidligere er bygd opp gjennom de foregående programmene, til «huller» i det som tidligere er oppnådd, og til nye forskningsbehov som er oppstått, både innad i det samiske samfunnet, i forholdet mellom samene og majoritetssamfunnet og i internasjonal sammenheng. Utvalget bør også vurdere om det er behov for å utvide programmet utover forskning innen humaniora og samfunnsvitenskap, med forskning på klima- og miljøfeltet.» Planutvalget har prioritert å videreutvikle de foregående programmene, og supplere denne nye programplanen med forskning innenfor klima- og miljøfeltet.

Rammene for det nye programmet er basert på Forskningsrådets overordnede prinsipper for etablering av programmer, herunder Retningslinjer for programplan, og på det sittende programstyrets sluttrapport. Utkastet til programplan har vært lagt ut på Forskningsrådets hjemmeside for kommentarer, og utvalget har drøftet innkomne innspill. Vi har hatt møter med Sametinget om utarbeidelsen av programplanen både før og etter oppnevning av planutvalget.

Program for samisk forskning blir fra 2017 et fast program med rullerende programplan. Programplanen løper fra juni 2017.

Utfordringer

Det er et stort behov for kunnskap om samisk språk, kultur, levekår og samfunnsutvikling i fortid og i nåtid. De fleste samene bor i Norge, og den norske staten har derfor et særlig ansvar for å rekruttere samer til forskning og å finansiere langsiktig forskning av høy kvalitet om samiske samfunn, både innenfor og utenfor Norges grenser.

Samisk identitet, bosettingsmønstre og ulike relasjoner i Sameland, eller Sápmi, har vært i endring i et langt historisk perspektiv som følge av ytre og indre forhold. De siste hundre årene – og særlig de siste tretti år – har dette også dreid seg om politisk organisering og institusjonsbygging som generelt kan sies å være en nasjonsbyggingsprosess. Det har samtidig blitt fattet flere politiske vedtak for å bedre forholdene for samene som urfolk og å sikre retten deres til selvbestemmelse.

Nasjonsbygging i Sápmi innebærer at det bygges et felles rammeverk både institusjonelt og idémessig, noe som kan skape nye samhold og fellesskap, spenninger og skillelinjer. Forskning kan belyse kompleksitet og mangfold i det samiske samfunnet, i relasjoner til andre befolkningsgrupper og i storsamfunnet. Forskning vil videre kunne bidra til økt forståelse av institusjonalisering som den praktiske utviklingen av samisk selvbestemmelse, og hvordan denne bærer i seg de betingelser og begrensninger som finnes for videreutvikling av denne innenfor de stater samene bor i. Komparativ forskning er særlig egnet, både historisk og samtidig, nordisk og internasjonalt.

Forskning på kulturelle uttrykksformer og kulturell diversitet kan øke forståelsen av tidligere og pågående endringsprosesser. Det vil kunne gi oss en bedre forståelse av samisk selvforståelse og livsvalg i nåtid og fortid, inkludert betydningen av for eksempel kjønn, alder, geografi, klasse samt andre forhold. De samiske samfunnene kjennetegnes av både språklig og kulturell kontinuitet og revitalisering og opplever økt synlighet både i Norge og internasjonalt. Samiske språk er mangfoldige, unike og truede urfolksspråk og samtidig er de en bærebjelke i samisk kultur. Språkene bærer og formidler kunnskap om samfunnsutviklingen og samfunnets nåværende situasjon. Forskning kan støtte språkbevarings- og språkvitaliseringsaktiviteter som vil kunne brukes av nåtidige og fremtidige samiske språksamfunn. Dette gjelder særlig i områder der samiske språk er i en tidskritisk situasjon.

Den samiske befolkningens levekår og livskvalitet har endret seg mye i løpet av de siste generasjonene. Det er behov for mer kunnskap om de samtidige og langsiktige konsekvensene av fornuftspolitikk. Videre trengs det forskning på gjennomføring og konsekvenser av politiske vedtak i de siste tiår som er gjort for å bevare samisk kultur og høyne levekår. Samisk oppvekst og utdanning peker seg ut som et område med særlig stort behov for forskning.

Forutsetningene for næringsvirksomhet og kultur er i endring som følge av klimaendringer. Disse endrer samtidig norske og internasjonale interesser i de samiske tradisjonelle bosettingsområdene. Klimaendringens betydning for natur og samfunn må undersøkes, herunder både negative konsekvenser, tilpasningsbehov og muligheter for nyttige innovasjoner og positive samfunnsendringer. Forskning kan også gi oss en bedre forståelse av i hvilken grad etablerte og nye samarbeidsregimer bidrar til problemløsning.

Program for samisk forskning er et tillegg til den nokså begrensede forskning om samiske forhold som skjer gjennom andre program i Forskningsrådet, EU og andre sammenhenger. Programmet vil bidra til at samiske forskere og forskning om samiske forhold gjør seg sterkere gjeldende innen disse, og dette inkluderer å initiere felles arenaer og samfinansiering med Forskningsrådets andre program.

Programmets prosjekter og andre aktiviteter vil gi samer og andre bedre innsikt i forhold av sentral betydning for samisk identitet og samfunnsutvikling, noe som vil kunne gi bedre beslutningsunderlag for både samiske og norske myndighetsorganer.

Etikk

Alle prosjekter må utvikles og gjennomføres i henhold til nasjonale lover og retningslinjer for etikk i forskningen.

2. Mål for programmet

Programmet vil kunne bidra til å nå flere av Forskningsrådets mål fra hovedstrategien, Forskning for innovasjon og bærekraft, særlig til mål 2 og 4:

- Styrke forskning som bidrar til bærekraftige løsninger i samfunn og næringsliv
- Bidra til at offentlig sektor tar initiativ til og bruker forskning i fornyelsesarbeidet

Høy kvalitet og samfunnsrelevant forskning er også sentrale mål i Regjeringens forskningsmelding og Langtidsplan. Programmets prioriterte forskningsområder grenser også opp mot flere av de nasjonale satsingsområdene for norsk forskning.

Både i EUs rammeprogram for forskning og innovasjon, Horisont 2020, og andre

internasjonale samarbeidstiltak, som Joint Programming Initiatives (JPIs) og ERA-NET, har satsingsområder som er relevante for SAMISK. Disse er hovedsakelig knyttet til kulturarv. SAMISK ønsker å stimulere prosjektene til å delta på internasjonale arenaer.

2.1 Hovedmål

Program for samisk forskning skal bidra til å ivareta Norges særlige ansvar for å utvikle ny forskningsbasert kunnskap for at den samiske folkegruppen skal kunne sikre og utvikle språket sitt, kulturen sin og samfunnslivet sitt.

2.2 Delmålene

Tematiske og faglige delmål:

1. Ny kunnskap om samiske språk, kultur, samfunnsliv og historie
2. Økt bruk av komparative og transnasjonale perspektiver i forskningen om det samiske samfunnet og dets institusjoner
3. Ny kunnskap om samisk identitet og selvartikulering i tid og rom

4. Ny kunnskap om relasjoner i Sápmi og mellom Sápmi og andre befolkningsgrupper, myndighetsaktører og internasjonale aktører
5. Ny kunnskap om effekter av tiltak for å bevare kultur og bedre livsvilkår og næringsvirksomhet

Strukturelle delmål:

6. Styrke rekrutteringen av samiske forskere
7. Styrke internasjonalt samarbeid
8. Styrke samisk som vitenskapsspråk
9. Styrke kommunikasjonen av kunnskap om samiske forhold til beslutningstakere og andre relevante aktører i og utover Sápmi

3. Tematiske og faglige prioriteringer

Program for samisk forskning III har følgende seks tematiske og faglige prioriteringer:

1. kulturuttrykk
2. samisk identitet og samfunnsbygging
3. oppvekst og utdanning
4. språk
5. klima og miljø
6. levekår og befolkningsutvikling

I tillegg blir det viktig at forskningsprosjektene som får støtte ivaretar elementer som bærekraft, etikk, samfunnsansvar og kjønnsfordeling på en god måte.. De faglige prioriteringene over, er også viktige i mange andre Forskningsrådsprogrammer, som f.eks. BEDREHELSE, KLIMAFORSK og FINNUT. Det vil nok derfor komme noen samarbeid om utlysinger framover.

Når det gjelder EUs rammeprogram, er det viktig at de faglige prioriteringene til P-SAMISK III dekker temaer som rammeprogrammet ikke dekker, samtidig som programmet også bør gjøre det mulig for kvalifiserte norske miljøer å styrke forskningen sin slik at de kan konkurrere om forskningsfinansiering med større prosjekter.

3.1 Kulturuttrykk

Samene som folk er en svært heterogen gruppe med flere språk og ulik nærhet til historiske, så vel som nåtidige, erfaringer med majoritetssamfunnet. Kulturuttrykk – både materielle og immaterielle – skaper gjenkjenning og tilhørighet, samtidig som nytolkning og nyskaping skjer. Kulturen må videreføres og læres, og en stadig økende kunnskapsproduksjon kan gjøre at flere kulturuttrykk blir (gjen-)kjent og akseptert som samiske. I dag ser vi en stor diversitet i det samiske samfunnet, både når det kommer til bosted, næring, religiøsitet, kjønnsroller og partnerskap.

For mange er samisk kultur identisk med levemåten og kulturen i det førmoderne samfunn for ca. 100 år siden. Men kulturuttrykk er ikke statiske, de er i stadig omforming og endring og reflekterer i stor grad de samiske samfunnsborgernes bevissthet i forming av egne liv – noe som kan gjøre forskningen utfordrende. Som del av et verdenssamfunn der kommunikasjon skjer raskt, kan også internasjonale kulturuttrykk bli bearbeidet og gjort til samiske.

Behovet for kunnskap som kan skape forståelse for endring, men også se kontinuitet i kulturuttrykkene, er derfor stor. Forskning på brytninger mellom fortid og nåtid, "det tradisjonelle" og "det moderne" innenfor ulike kulturuttrykk, er ønskelig. Det samme gjelder komparasjon av kulturuttrykk mellom ulike samiske regioner og mellom samer og andre folkegrupper. Dette gjør det utfordrende for politiske beslutningstakere, og derfor nødvendig med forskningsblikk også internt i de samiske samfunn. Tre overordnede temaer skal prioriteres:

Historie og samfunn

Uten kunnskap om fortiden kan det være vanskelig å forstå kulturuttrykk i dagens samfunnsliv. En del immateriell kultur har blitt overlevert uten en samisk «merkelapp». Større kunnskap om samiske historiske forhold, både om virkelighetsforståelse og materielle uttrykk, gir ofte større legitimitet for samisk bosettingshistorie og levevis. Samisk forhistorie og historie er ennå relativt lite utforsket, og forskning på ulike aspekter av samisk fortid – både empiriske studier og teoretiske tilnærminger – vil derfor fortsatt være et prioritert og viktig felt innenfor samisk forskning. Arkeologisk og skriftlig kildemateriale kan være utgangspunkter for å tolke ulike sider ved fortidige samfunn, som samfunnsorganisering, ressursbruk, bosettingsform, virkelighetsforståelse og relasjoner til andre folkegrupper i ulike geografiske områder. Videre kan studier av samisk gjenstandsmateriale i museumssamlinger gi ny viten om hvordan samiske kulturuttrykk har blitt formet og endret over tid, og kan slik bidra til ny forståelse av samisk fortid.

Kulturarv og virkelighetsforståelse

Forskning på muntlige tradisjoner og skriftlig litteratur omfatter beretninger og tekster av blant annet samiske sagn, fortellinger, myter og joik. Disse representerer også viktige kildekategorier, som bl.a. kan være en innfallsvinkel til emner som moral, livssyn og forestillingsverden. Samenes tradisjonelle kunnskaper, praksiser, samfunnsliv og forestillingsverden, finnes bevart i både eldre og nyere beretninger/tekster utgitt som skrifter, lydinnspillinger og videoer i ulike arkiv. Dette materialet bør gjøres tilgjengelig og forskes på i høyere grad enn det gjøres i dag, i likhet med forskning som omfatter innsamling og analyse av muntlige beretninger fra personer som har vokst opp i et bestemt miljø.

En interessant problemstilling er hvordan fortiden inngår i dagens samiske selvforståelse og brukes aktivt i forming av samtida. En viktig side ved dette er framveksten av religiøsitet som tar sitt grunnlag fra samisk religion, samt forskning som ser på hvordan offentlig religion (kirken) utvikler symboler, liturgi og egne samiske institusjoner. Religion og spiritualitet er et område som ofte hører til dypstrukturelle kulturuttrykk, og det er behov for forskning for å forstå hvordan en tradisjonell virkelighetsforståelse kan prege både et moderne religiøst og sekulært samisk liv. En annen side er hvordan fortidsfortellinger inngår i samisk kunst, utdanning og politikk.

Kulturminner – både materielle og immaterielle – er en viktig del av kulturarven, ikke minst i samisk sammenheng, der det skriftlige kildematerialet er begrenset. Kulturminneforskning kan gi en bedre

forståelse av relasjonen menneske–natur, og hvordan samer har brukt landskapet og sjøen i ressursutnytting. Stedsnavn er kulturminner og kan fortelle mye om hva som var (og er) viktig i omgivelsene. Verdigrunnlag, ressurser og forvaltningspraksis, både i den samiske og den øvrige nasjonale kulturminneforvaltningen, virker i relasjon til både det samiske og øvrige samfunnet.

Nyere kulturuttrykk og formspråk

I nyere tid har det innenfor flere kulturuttrykk vært stor grad av innovasjon og fornying, synliggjort blant annet i samisk litteratur, joik, musikk, teater, dans, film og bildende kunst, samt duodji (samisk kunsthåndverk). Dette er kulturuttrykk som når ut til både samer og andre, og vil derfor kunne ha stor innflytelse på samisk selvforståelse og også majoritetsbefolkningens forståelse av samer. Det er felt hvor tradisjonelle uttrykk og praksiser i større eller mindre grad kombineres med et moderne formspråk, slik at mer forskning på dette feltet kan skape en forståelse av disse endringstendensene, som igjen kan være innfallsvinkler til å forstå også andre sider ved det samiske samfunnet. Også samisk kunsthistorie og dokumentasjon og analyser av rådende uttrykk i moderne samiske kunstformer, er forskningsfelt der det er ønskelig med økt innsats.

3.2 Samisk identitet og samfunnsbygging

En moderne samisk samfunnsformasjon har de siste tiårene utviklet seg med et formelt politisk system og institusjonsbygging på mange felt, som politikk, utdanning, medier, forskning, helse, næringsliv, kunst, kultur og kulturminner. Samtidig har det blitt gjennomført mange reformer, og nye lover er blitt vedtatt for å styrke det samiske samfunnet. I programplanperioden vil vi særlig oppmuntre til forskning på hva reformene, institusjonene og lovene som har blitt etablert og gjennomført faktisk har betydd for det samiske samfunnet. Det er særlig behov for studier med en komparativ metodisk innretning, med vekt på nordiske land. Vi ønsker studier med både samtidige og historiske perspektiver, ettersom de siste tiårenes utvikling må forstås både med blick på samtiden sin, men også utviklinger i tidligere perioder. Tre overordnede tema skal prioriteres:

Samisk identitet og selvartikulering

Det er viktig å undersøke de mangeartede relasjonene mellom samiske samfunn, andre befolkningsgrupper og norske myndigheter. Dette inkluderer en sterkere vektlegging av å undersøke hvordan identitet- og samfunnsbygging har foregått og foregår, med betoning av samiske aktørers mangeartede roller og på deres ulike relasjoner med myndighetsaktører og andre befolkningsgrupper. Hvordan denne utviklingen har påvirket ulike maktrelasjoner innenfor det samiske samfunnet er viktige spørsmål, liksom studier av relasjoner mellom samiske aktører og andre aktører innenfor det norske storsamfunnet. Her vil vi oppmuntre til både lengre og kortere historiske perspektiv – særlig i utforskningen av hvilken betydning samisk identitet har hatt på ulike steder til ulike tider og i ulike sammenhenger. Her trengs det komparativ forskning, særlig i en nordisk sammenheng, men også komparativt i forhold til andre minoriteter og urfolk. Søkelys på kompleksiteten i samiske samfunn og på kjønn, kan utfylle perspektivene.

Forskningen bør også ta for seg det kollektive nivået av samisk identitet og selvartikulering. Dette innebærer å studere hvordan innenfor- og utenforfor skap defineres i Sápmi. I dette inngår formelle strukturer (som valgmannstall til Sametinget og uformelle strukturer knyttet til identitetsmarkører (som språk og næringstilhørighet). Det innebærer også å studere framveksten og betydningen av et eventuelt minoritetspolitisk/rettslig hierarki i norske, regionale og internasjonale sammenhenger.

Samiske organisasjoner og politisk system

Sametinget står sentralt i nasjonsbyggingen og den praktiske gjennomføringen av det samiske folks rett til selvbestemmelse. Det skal være ett representativt politisk organ som skal betjene det samiske folket og sivilsamfunnet. Hvordan dette har utviklet seg og hvilke utfordringer som finnes, vil være sentrale forskningsoppgaver. Likevel er det mange årsaker til hvorfor mange samer ikke melder seg inn i valgmanntallet. Vi bør kunne få en bedre forståelse av valg, velgeratferd og valgmanntall til Sametinget. Et særskilt administrativt system med ansvar for ulike samiske saksområder er gradvis bygd opp gjennom lovgivning, institusjonsetablering og myndighetsoverføring og -integrering der Sametinget er sentralt. Tingets plass og posisjon i det norske styringsystemet og i det samiske samfunnet, er slik i stadig utvikling og her trengs det videre forskning, også sett i forhold til Sverige og Finland, der Sametingets formelle posisjon og rolle som representativt organ er annerledes. Forskning om forutsetningene for å etablere et felles Sameting over de nordiske statsgrensene, er også av betydning, spesielt sett i lys av utkastet til en nordisk samekonvensjon.

Stat, kommuner, fylkeskommuner og andre forvaltningsenheter i det norske samfunnet er knyttet til en forvaltnings- og beslutningsstruktur der Sametingets rolle ikke alltid har vært, eller er, avklart. Det vil være relevant å belyse dynamikken i de ulike relasjonene Sametingene har utviklet eller inngår i, og grunnlaget for politiske prioriteringer. Dette gjelder særlig innenfor saksfelt av direkte betydning for det økonomiske grunnlaget for samiske næringsinteresser ettersom dette har avgjørende betydning for realisering av retten til økonomisk selvbestemmelse.

I det samiske samfunnslivet er det også etablert andre institusjoner, f.eks. livsløpsinstitusjoner, kulturelle institusjoner, forskningsinstitusjoner og helse- og sosialtjenester. Flere av disse har jobbet mye med samisk kultur og selvforståelse. Det vil være en viktig oppgave å frambringe mer forskningsbasert kunnskap om premissene for, og betydningen av, disse institusjonene, og om hvordan samiske institusjoner fungerer som premissleverandør for det samepolitiske feltet. Aktuelle problemstillinger innenfor rammen for forskningsprogrammet kan knyttes til politiske institusjoners utvikling og relasjoner til det samiske samfunnet og verden utenfor, herunder det nordiske samarbeidet og urfolkssamarbeidet. Særlig sentralt står spørsmål om demokratiutvikling, maktdeling og offentlighet. Medienes rolle og innhold vil være viktig i den sammenhengen. Innsamling og bearbeiding av kunnskap fra de som har vært med i denne utviklingen, gjerne i form av oppbygging og bruk av samlinger av skriftlige og muntlige kilder til politisk kultur og samfunnsbygging, kan også være aktuelt for forskningsprosjektene.

Rettsutvikling

For samfunnsbyggingen er også gjeldende rettsforhold av stor betydning. Analyser av konsekvensene av de rettslige reformene som er blitt gjennomført i Norge er viktige – både innenfor det samiske samfunnet og i relasjon til andre befolkningsgrupper. Dette er f.eks. språkloven, konsultasjonsordningen, Finnmarksloven og Finnmarkskommisjonen. Her vil også Samerettsutvalget III, om land-vann/retts-situasjonen i Troms og Nordland og videre sørover i sørsamisk område, være viktig. Det er også viktig å utforske rettsoppfatninger og bruksinterne kriterier og normer for vurdering av hva slags bruk som etablerer rettigheter, likedan hvordan naturressurser skal forvaltes. Det samme gjelder forskning på i hvilken grad lover og regelverk, som konsultasjonsordningen blir gjennomført i praksis og fulgt opp av ansvarlige myndigheter. Urfolksperspektivet er sentralt i den

sammenhengen, blant annet rettigheter, med- og selvbestemmelse, kapasitets- og kunnskapsutvikling og samarbeid mellom stater og urfolk.

Selvbestemmelse kan ikke bare forstås innenfor rammen av nasjonalstaten, men også innenfor det internasjonale rom. Studier av rettsutvikling innebærer også å studere hvordan nye rettsregler har blitt etablert, både i de enkelte stater der samene bor og internasjonalt. Dette aktualiserer studier av det samiske samfunns forhold til overnasjonale institusjoner og virksomhetsfelt. Forskning og kunnskap om eksisterende konvensjoner, samt utviklingen av nye rettslige instrumenter, vil ha betydning for den videre samfunnsutviklingen. Sentralt her er samiske aktørers bidrag og deltakelse i den internasjonale urfolksbevegelsen, i tillegg til andre bidrag til internasjonale politiske prosesser og rettsutvikling.

3.3 Oppvekst og utdanning

De samiske samfunnene er en del av en verden som er i stadig endring. Slik er både globalisering og urbanisering viktige utviklingstrekk. Utdanning er viktig for den enkeltes helse, livskvalitet, samfunnsengasjement, sosiale integrasjon og tilknytning til arbeidslivet. Med det helhetlige utdanningsløpet som utgangspunkt, kan utdanningsforskning dreie seg om alt fra tidlig barnehage til høyere utdanning. Et viktig skille innenfor området utdanning i samiske sammenhenger er på den ene siden mellom urfolksutdanning/samisk utdanning, forstått som utdanning for samiske barn/elever/studenter, om samiske forhold, på samiske språk, og på den andre siden majoritetsskolen, forstått som utdanning til majoritetsbefolkningen om samiske forhold. På begge områdene er forskningsbehovet stort. Storfamilie og utvidete slektsnettverk har i dag integrert nye ideer om kjønn, familiekonstellasjoner og byens landskap. Teknologi og medier er en integrert del av den verden samiske barn og unge lever i. Tre overordnede tema skal prioriteres:

Samisk skole og utdanning

Til grunn for utdanningsfeltet innenfor samisk forskning ligger at Norge baserer sin utdanningspolitikk hva angår det samiske samfunnet, på nasjonalt lovverk og internasjonale forpliktelser. Samer både innenfor og utenfor forvaltningsområdet for samisk språk har rett til utdanning på samisk og til utdanning om samiske forhold. Den samiske skolen, forstått som skoler i forvaltningsområdet for samisk språk som følger Kunnskapsløftet Samisk, er i stadig utvikling, men møter nye utfordringer. Disse skolenes praksis og erfaringer behøver forskning. Det bør også forskes på hvordan samisk skole og utdanning virker og foregår på ulike nivåer og temaområder. Særlig bør det rettes oppmerksomhet mot lulesamiske, pitesamiske, østsamiske/skoltesamiske og sørsamiske områder. Praktisk rettet forskning på undervisningsmetoder og fagdidaktikk knyttet til samisk utdanning er også viktig. Dette kan for eksempel være bruk av tradisjonell kunnskap og/eller samiske språk. I mange samiske lokalsamfunn er frafallet fra skolen et problem. Dette gjelder også samiske lokalsamfunn. Forskning på samiske forhold bør omfatte frafallstematikk i områder med samiske barn/elever/studenter. Her er kjønn en viktig faktor å trekke inn.

Majoritetsskolen og medborgerskap

Enhver som vokser opp i Norge, skal gjennom å ta del i offentlig utdanning erverve seg kunnskaper om samisk historie og samfunnsliv. Således bør en del av forskningen om utdanning dreie seg om hvorvidt eller i hvor stor grad statens forpliktelser og målsetninger blir nådd. Til dette ligger også forskningen på majoritetsskolens behandling av samiske og urfolksrelaterte temaer. I all

utdanningsforskning innenfor programmet er det behov for forskning utført i ulike disipliner og med ulike metoder. Det dreier seg om utdanning som politikk, om hvordan utdanning, for eksempel gjennom læringsressurser og læreplaner, artikulere og definerer samisk identitet og tradisjon, samt om utdanning som praksis, fra didaktikk til klasseromsforskning. Videre er utdanningens plass i samfunnet, både nasjonal og lokalt, et sentralt område. Til dette ligger spørsmålet om utdanningens forhold til medborgerskap. Både urfolksutdanning og majoritetsskolen er knyttet til ideen om medborgerskap, og rommer en dualitet der samiske barn/elever/studenter skal bli både samiske og norske medborgere, og der medborgerskap i Norge for samtlige barn/elever/studenter innebærer å ha kunnskaper om samisk historie og samfunnsliv.

Oppvekst og identitet

Utviklingen i de samiske samfunnene de siste årene har medført nye betingelser for samiske barn og unges oppvekst og selvtutiklering. Samtidig er det store forskjeller i hvordan og i hvilken type samfunn samiske barn vokser opp i. Barn og unge deltar i dag på mange ulike sosiale arenaer, både virtuelle og fysiske. Hvilken plass den samiske identiteten og selvtutikleringen har på de ulike arenaene, er et interessant forskningsområde. Oppvekst foregår i mange brytningspunkter, mellom familie og storsamfunn, mellom det uorganiserte og det organiserte, mellom subkultur og hovedstrøm, og mellom skole og fritid. Den samiske ungdomsorganiseringen er et område som er åpent for nye forskningsgrep. Til dette ligger både festivalkultur og global(isert) urfolksidentitet. Viktig er også forskning på konkrete oppvekstsvilkår for barn og ungdommer, som for eksempel netthets, som på mange måter kan være avgjørende for identitetsutviklingen.

3.4 Språk

Forskning på samenes språk er svært viktig, både for å styrke samiske språk i samfunnet og for å utvikle samisk kultur. Et vesentlig utgangspunkt for forskning er at samiske språk er levende, mangfoldige og truede urfolkspråk som har blitt brukt over veldig lang tid i et stort geografisk område på tvers av grensene mellom Norge, Sverige, Finland og Russland. Dette gjør samiske språk unike i europeisk sammenheng.

I Norge har noen samiske språk status som offisielle språk og de er en viktig del av Norges fellesskap og kulturarv. Språk er en sterk identitetsmarkør, og mange samer kan oppleve språksorg fordi de ikke har lært seg et samisk språk eller fordi de ikke har overført sitt samiske språk til sine etterkommere. Det er svært verdifullt for det samiske samfunnet at studier omfatter språkernes rolle som bærere og formidlere av kultur og identitet. Det er også av stor betydning å klarlegge og analysere de samiske språkene som har blitt mest utsatte for undertrykkelse og som er mest usynliggjorte og truede i en norsk kontekst. I Norge er disse språkene lulesamisk, pitesamisk, sjøsamisk, sørsamisk, umesamisk og østsamisk/ skolt samisk. I denne sammenhengen er støtte og forskning veldig viktig for lulesamisk og sørsamisk som fortsatt har aktive språksamfunn, men er i en tidskritisk situasjon.

Samisk språkforskning bør relateres til bred internasjonal forskning innenfor hvert av de prioriterte områdene:

Språktilegnelse, språkopplæring, flerspråklighet og pedagogikk

Samiske språk har tradisjonelt blitt overført muntlig fra én generasjon til den neste i hjemmet og i lokalsamfunnet. Imidlertid har skriftspråk, skriftlige læremidler, skriftlig litteratur og formell

undervisning i senere tid fått stadig større plass i samisk språktilegnelse og -opplæring enn tidligere. Språksituasjonen er i endring også i de områder hvor samisk tradisjonelt har stått sterkt. Forskning av tilegnelse og læring av samiske språk behøves for å bevare og utvikle språkene som barn og unges daglige kommunikasjonsspråk. Storsamfunnets historiske undertrykkelse av samiske språk med det språkbyttet det brakte med seg, og manglende lokale arenaer der samiske språk kan høres og brukes, har likevel ført til at det er svært relevant å utforske læring av samiske språk, både som første- og andrespråk, samt vilkårene for språkbevaring, språkutvikling, språkvitalisering og flerspråklighet, i tillegg til språkopplæringsmetoder og effektivitet. Dette bør gjøres i ulike geografiske områder og i ulike sosiolingvistiske sammenhenger fordi de samiske språkenes situasjon i dagens samfunn varierer. Også relevante pedagogiske og fagdidaktiske problemstillinger er interessante her.

Språk som kulturbærere og som kilder til informasjon om historiske forhold

Samiske talespråk har i løpet av historien både fjernet seg fra, og nærmet seg, hverandre. De har påvirket og blitt påvirket av både hverandre og av ikke-samiske språk. De historiske omstendighetene som ligger bak disse påvirkningene, er lite utforsket. Hvert enkelt samisk språk og hver samisk dialekt bærer med seg kunnskap om tidligere tider, nedfelt i grammatikk, ordforråd og muntlige tradisjoner. De bærer også med seg kunnskap om samfunnsutvikling, praksiser og samfunnet slik det er nå. Et helhetlig bilde av Nord-Europas historie og kulturer forutsetter tilstrekkelige undersøkelser, detaljerte beskrivelser og kartlegging av samiske språk i forhold til hverandre og andre språk. Forskning på språk som kulturbærere og kilder til informasjon om historiske forhold, kan bidra til synliggjøring av historiske samiske tilstedeværelser og til økt bruk av samiske språk i dag.

Språkstrukturer, menneskelige språkevner og litteratur

Siden samiske språk har grammatiske egenskaper som både er svært sjeldne blant verdens språk og som utfordrer populære språkvitenskapelige teorier, kan de fortelle mye om menneskenes egenartete språkevner. Forskningen kan bidra til mer dekkende modeller for grammatikk og kognisjon. Vi trenger samisk språkforskning som kan bidra til språkvitenskapelig forskning generelt, og til å utvikle mer effektive materialer til språkopplæring og språkteknologi. Forskning om den moderne samiske litteraturen er interessant fordi den reflekterer det tradisjonelle samiske samfunnet så vel som dets fornyelsesprosess. I tillegg viser litteraturen også kulturelle og språklige likheter og ulikheter gjennom tid og rom.

Språk og navnepolitisk forskning

Det er utviklet statlige virkemidler for å styrke bruken av samisk språk i forvaltningsområdet for samisk språk. Med hjemmel i stedsnavnloven er det åpnet opp for bruk av samiske stedsnavn i det offentlige. Det er behov for forskning på bruken av disse virkemidlene, gjennomføringen og effektene av tiltakene.

3.5 Klima og miljø

Klimaendringer representerer globale utfordringer, men samtidig vil de få ulike lokale konsekvenser. Kunnskap om lokale forhold er derfor nødvendig både for å forstå lokale endringer og effekter, og for å tilrettelegge for best mulig tilpasning og omstilling. Naturressursbaserte næringer vil være spesielt sårbare for endringer som påvirker vekstforhold, vegetasjon, beiteforhold og tilgang på beite til ulike årstider. Tre overordnede tema skal prioriteres:

Reindrift og husdyrhold

Klimaendringer utgjør et forskningsfelt av stor interesse for reindrift, som også ellers står overfor store utfordringer knyttet til press fra konkurrerende bruk av arealer som vindkraft-utbygging og mineralutvinning på den ene siden, og interesser for vern av naturen på den andre siden. Endrede vekstforhold vil ha betydning for forholdet mellom beitedyr, vilt og rovdyr. Forskningsbasert kunnskap om rovdyrbestander og hvordan disse påvirker vilkårene for reindrift og husdyrhold – kombinert med effekter av klimaendringer – er nødvendig. Effekter av klimaendringer kommer gjerne på toppen av andre inngrep og begrensinger, noe som vil kunne gjøre tilpasninger og omstillinger vanskelig. Forskningsfeltet vil kunne styrkes ved komparative studier av klimaeffekter, ulike tilpasningsstrategier og oppbygging av omstillingskapasiteter. I tillegg til humanistisk og samfunnsvitenskapelig forskning vil det også være fruktbart å integrere miljøfaglige tilnæringsmåter i studier av naturgrunlaget for naturressursbaserte næringer.

Tradisjonell kunnskap og miljøvern

Forskning på samisk tradisjonell kunnskap er viktig i studier av naturressursbaserte næringer. Tradisjonell kunnskap er gjerne innflettet i livsanskuelser, og innebygd i ulike praksiser knyttet til ressursutnyttelse og bruk av land/hav. Dokumentasjon av tradisjonell kunnskap om bruk av landskap/sjøskap og ressurser er av betydning både i ressursforvaltningssammenheng, i forbindelse med kartlegging av rettigheter og i studier av verdensanskuelser. Dokumentasjon av tradisjonell kunnskap vil videre inngå som sentral kilde ved sårbarhetsanalyser og utforming av tilpasnings- og omstillingsstrategier knyttet til klimaendringer. Dette gjelder både for samisk reindrift og for annen samisk bruk av land og nære havområder. I denne sammenheng er det et stort behov for å dokumentere og analysere tradisjonell økologisk kunnskap og landskap i fjorder i sjøsamiske bosetningsområder.

Miljøvernaktivisme har vært en sentral del av nyere samisk historie, og står sentralt innenfor urfolkspolitikk og samarbeid også i dag. Det er behov for forskning på hvordan tradisjonell kunnskap aktiveres og endres i møter med endrede kunnskaps- og forvaltningsregimer. Det gjelder også betydningen av internasjonalt urfolkssamarbeid og økt kjennskap til andre urfolks tradisjonskunnskap. Like viktig er forskning som behandler problemstillinger om ulike konsekvenser av den senere rettsliggjøringen av statusen til tradisjonell kunnskap, som følge av den nyere lovgivning om naturmangfold og miljøvern.

Klimaendringer og næringsutvikling

Klimaendringer vil også kunne gi endrede vilkår for næringsutvikling, friluftsliv og turisme i samiske bosetningsområder. Det vil være av stor betydning å få kunnskap om hvordan samiske aktører blir inkluderte i etableringen av ny og økt næringsvirksomhet som forutsetter endret bruk av areal, og hvilke samarbeidsregimer som fungerer.

3.6 Levekår og befolkningsutvikling

Det samiske folk er heterogent og levekår for enkeltmennesker er, og har vært, preget av forhold knyttet til både samfunnsutvikling og individuelle forhold. Det er behov for forskning på levekår og befolkningsutvikling i samiske samfunn både i et historisk og samtidsperspektiv. Dette programområdet er særlig egnet for prosjekter som kombinerer humanistisk/samfunnsfaglig metode og helsefaglig metode. I programperioden skal følgende overordnede tema prioriteres:

Levekår og helse

For å forstå hvordan den enkelte samiske samfunnsborger opplever det gode liv (eller ikke), bør forskning på dette feltet fokusere både på individnivået og på hvordan politiske beslutninger på makronivå skaper rammer for dette. Vedtak som angår for eksempel næring, kommunikasjon og institusjonsbygging (eller -nedlegging), kan gi effekt for enkeltmennesket og lokalsamfunnet. Levekår kan ses i sammenheng med oppvekstforhold, utdanning, yrkesvalg, bosted og -form, fritid og rekreasjon, livsløpsmønster og helse – fysisk så vel som mentalt. Forskningsbasert kunnskap om både det enkelte felt og sammenhengen mellom disse, er nødvendig. Det trengs forskning på betydning av levekår på individnivå, for eksempel om helse og muligheter for å realisere livsplaner, men også på samisk samfunnsnivå. Stresshåndtering i kampen for det gode liv handler også om kampen for levebrød og livsform. Det bør forskes på hvordan eller om samiske primærnæringsutøvere – i tillegg til samer generelt – opplever en slik situasjon. I tilknytning til dette vil det være relevant å studere historiske forskjeller i helse og levekår blant samiske samfunn og i forhold til andre grupper, og hvorfor slike forskjeller har oppstått og vedvart.

Demografi og bosettingsmønstre

Forskning på demografi og bosetting er sentralt for å øke både kunnskap og bevissthet om det samiske samfunn både i tid og rom. Demografisk forskning vil kunne gi statistiske og numeriske data om for eksempel helseindikatorer, alders- og kjønns sammensetning, ekteskapsmønster og familiestrukturer i det samiske samfunnet. Slike data vil kunne bidra til å nå målet om mest mulig likeverd levekår for samer i forhold til resten av samfunnet. Forskning på bosettingsmønstre vil kunne påvise flyttemønstre, årsaker til og konsekvenser av urbanisering for den enkelte og for det samiske samfunnet. Forskningen kan ta utgangspunkt i de som bor i byer, på små steder eller for det samiske samfunnet som helhet.

Kulturell resiliens

Forskning kan gi kunnskap om betydningen av kultur og identitet for levekår og livskvalitet. En av assimileringspolitikkenes konsekvenser var at store deler av den samiske befolkningen ble satt i et "avmaktforhold" til myndighetene og majoritetssamfunnet og ble sosialt og kulturelt marginalisert. Presset mot samiske samfunn og tradisjonelle leveveier fortsatte som følge av moderniseringsprosesser og ulike reguleringstiltak. I dag er dette særlig aktuelt for reindriftsnæring og sjøsamisk fiskeri. Forskning kan bidra med kunnskap om hvilke forhold som bidro til at enkeltmennesker og familier – i ulike geografiske steder og til ulike tider – ble del av storsamfunnets kultur, mens andre beholdt en tydelig samisk identitet.

4. Strukturelle prioriteringer

Program for samisk III er et grunnforskningsprogram som skal utvikle grunnleggende kunnskap av høy kvalitet om samiske forhold. Programmet skal være samfunnsrelevant i den forstand at den kunnskapen som kommer fram vil være nyttig for samfunns- og politikktutforming. Målet er også at den samiske folkegruppen skal kunne sikre og utvikle språket sitt, kulturen sin og samfunnslivet sitt.

4.1 Støtteformer

Som et grunnforskningsprogram vil programmet være åpent for å bruke flere av Forskningsrådets prosjekttyper og støtteordninger. For å realisere målsettingene i programmet, vil midlene i all hovedsak likevel være konsentrert på større forskerprosjekter.

Vi oppmuntrer til nye samarbeidskonstellasjoner og arbeidsformer i forskningen – både nasjonalt og internasjonalt. Vi vil derfor stimulere til møteplasser, nettverk og andre samarbeidsarenaer gjennom å påvirke institusjonene selv til å bidra til institusjonsoppbygging. Vi oppfordrer til å inkludere mindre forskningsnettverk utenfor egen institusjon når det blir søkt om midler til forskningsprosjekter..

For å bidra til utvikling og vedlikehold av kompetanse i forskningsmiljøene er det aktuelt for programmet å støtte nettverksbyggende tiltak. Dette kan være møteplasser for forskere i form av seminarer og konferanser, med programmet og/eller forskningsmiljøer som arrangør. Videre kan dette være etablering og vedlikehold av tematiske nettverk, nasjonalt, regionalt eller internasjonalt. Slike tiltak kan støttes innenfor rammen av store forskerprosjekter eller separat gjennom søknadstypen arrangementsstøtte.

Programmet vil kunne komme til å ta i bruk en forprosjektordning for å stimulere forskningsmiljøer til å kunne løfte frem ideer til større forskningsprosjekter og for å fremme samarbeid mellom mindre og større forskningsmiljøer innenfor feltet.

Som et ledd i målet om å styrke samisk som vitenskapsspråk, vil det også bli lagt til rette for å støtte både bokutgivelser og publisering av vitenskapelige artikler på samisk av forskning som har vært utført innenfor programmet. Det vil til en viss grad også bli gitt støtte til oversettelse av vitenskapelige arbeider mellom norsk, samisk og engelsk for slike arbeider.

4.2 Internasjonalisering

Internasjonalt forskningssamarbeid er viktig for å øke kvaliteten i norsk forskning og for å sikre at Norge både har tilgang til, og bidrar til, internasjonal kunnskapsproduksjon.

Innenfor samisk forskning er det naturlig å innta et relasjonelt og komparativt fokus. Dette gjelder både på nordisk nivå, og på internasjonalt nivå. Vi vil derfor oppfordre til internasjonal komparativ forskning der dette er fruktbart for analysene, og til internasjonal utveksling for stipendiater som er tilknyttet prosjektene.

Både EUs rammeprogram for forskning og innovasjon, Horisont 2020, og andre internasjonale samarbeidstiltak, slik som Joint Programming Initiatives (JPIs) og ERA-NET, har satsingsområder som er relevante for programmet. Programmet ønsker derfor til å stimulere til prosjekter som kan delta på disse arenaene.

For å styrke det internasjonale samarbeidet i samisk forskning, vil vi oppfordre prosjektene til:

- å ha internasjonale samarbeidspartnere og delta i internasjonale nettverk
- at doktorgrads- og postdoktorstipendiater gjennomfører et opphold ved en utenlandsk forskningsinstitusjon i prosjektperioden
- utenlandsstipend for stipendiater og forskere

- gjennomføring av internasjonale seminarer og konferanser i Norge
- internasjonal publisering

4.3 Kjønnbalanse og kjønnsperspektiv

Likestillingsperspektivet vil fortsatt være viktig i rekrutteringen. Likestilling innebærer at kvinner og menn gis like muligheter. Dette kan innebære at det må settes i verk ulike tiltak for kvinner og menn. Gjennom utlysninger vil programmet oppmuntre til kjønnbalanse og kjønnsperspektiv i forskningen. Programstyret vil i prosjektutvelgelsen påse at kjønnbalansen blant prosjektlederne fortsatt er god, og at kjønnsperspektivet i programmets forskning blir godt ivaretatt.

4.4 Rekruttering av samer

Utviklingen av det samiske samfunnet vil være tjent med at flere samer rekrutteres til forskning. Forskerens sosiale, kulturelle og etniske bakgrunn kan ha stor betydning for de spørsmålsstillinger som reises. Slike faktorer kan ha stor betydning for de spørsmålsstillinger som reises. Det er derfor viktig at samer selv medvirker til og influerer på den forskningsmessige agendaen. Programmet vil gjennom utlysninger oppmuntre til rekruttering av samiske prosjektledere og deltakere. Det vil også bli stimulert til at det innarbeides midler til studentstipend innenfor rammene av større forskerprosjekt i tilfeller der det er stor mangel på rekruttering.

5. Samarbeid med relaterte virkemidler

Forskningsrådet er opptatt av hvordan humanistiske og samfunnsvitenskapelige perspektiver i større grad kan integreres i forskning knyttet til ulike utfordringer i samfunnet. Programmet kan bidra til dette ved å ta opp samiskrelevante samfunnsutfordringer gjennom dialog og samarbeid med andre tematiske satsinger i Forskningsrådet. Samiskrelevant humaniora/samfunnsvitenskapelig forskning bør kunne integreres i flere av de tematiske programmene, både gjennom konkret kunnskap og ved å problematisere naturvitenskapelige kunnskapshegemoniene på viktige samfunnsområder. Det arbeides også i forhold til "Forskning.no - Forskningsrådets nordområdestrategi" (forskning.nord.to).

Felles arenaer

Programmet favner over et bredt spekter av tema og problemstillinger. Flere av forskningsrådets programmer har samiskrelevante problemstillinger slik som reindrifts-, klima-, landskaps- og miljøproblematikk, og også helseforskning. Disse programmene har i stor grad vært dominert av naturvitenskapelig perspektiver.

For å integrere samiskrelevante problemstillinger, ut i fra et humanistisk/samfunnsvitenskapelig perspektiv, ønsker vi å initiere til felles arenaer med andre programmer i form av utlysningssamarbeid, konferanser og formidlingstiltak. Aktuelle programmer å samarbeide med kan være BEDREHELSE når det gjelder å integrere samiskrelevant humanistisk/samfunnsvitenskapelig helseforskning og KLIMAFORSK når det gjelder samiskrelevante humanistisk/samfunnsvitenskapelige problemstillinger innenfor feltet klima og miljø. Videre ønsker også programmet å ta en aktiv rolle som pådriver overfor andre programmer som berører eller vil kunne berøre aspekter ved samisk

kultur og samfunnsliv. Innenfor utdanningsforskning kan programmet FINNUT være et relevant program.

Avgrensning

Samtidig som programmet arbeider for et tettere samarbeid med andre programmer, er det fornuftig med en viss arbeidsdeling mellom programmene. De ulike satsingene har forskjellige prioriteringer og hovedoppgaver, og samisk-programmet kan ikke delta over alt. Det må derfor legges inn arbeid og ressurser på områder som best underbygger de forskjellige programmålene. Det er videre viktig at programmets innsats på felter som grenser opp mot andre programmers områder - for eksempel klima og miljø og helse - er med på å styrke disse programmenes eget arbeid for å integrere samisk relevante humanistiske/samfunnsvitenskapelige problemstillinger.

6. Forventede resultater, virkninger og samfunnseffekter

Programmet skal vurderes etter en femårsperiode. Dette innebærer at vi skal kunne vurdere om programmet når sine mål. For å vurdere måloppnåelse, er det behov for ulike indikatorer som knyttes til mål og forventede resultater. Når det gjelder resultatindikatorene, er det av betydning å kunne sammenlikne med den eksisterende prosjektporteføljen og ut i fra dette se om formålet har blitt oppnådd. Indikatorer for de virkninger og samfunnseffekter som programmet har ambisjon om og forventer å se, er vanskeligere å sette opp. Særlig gjelder dette for virkningene ut over det enkelte prosjekts aktiviteter og varighet, da slike i en helt annen grad krever en inngående analyse av dagens situasjon, i tillegg til at det er nærmest umulig å isolere langtidsvirkninger og samfunnseffekter av SAMISK-programmets virksomhet som helhet. Indikatorer på måloppfyllelse for programmet er derfor først og fremst innrettet etter de strukturelle delmålene våre, og til virkninger knyttet til det enkelte forskningsprosjektet. Indikatoren for programmets samfunnseffekter er direkte koblet opp til hovedmålet.

Følgende resultatindikatorer gjelder for programmet:

- programmet har finansiert forskning innenfor alle de tematiske prioriteringene
- antall bevilgede prosjekter
- antall prosjekter med samisk som arbeidsspråk
- antall prosjekter med komparativ og transnasjonal forskning
- antall prosjekter med internasjonalt samarbeid
- antall postdoktorer
- antall doktorgrader
- antall masterstipendiater
- antall vitenskapelige publikasjoner og andel av disse som er publisert i høyt rangerte publikasjonskanaler
- antall vitenskapelige og populærvitenskapelige publikasjoner på samisk

- antall deltagende institusjoner og nettverk
- antall utlandsstipend
- antall konferanser, seminarer og workshop for forskere, brukere og allmennheten

Følgende indikatorer gjelder for programmets virkninger:

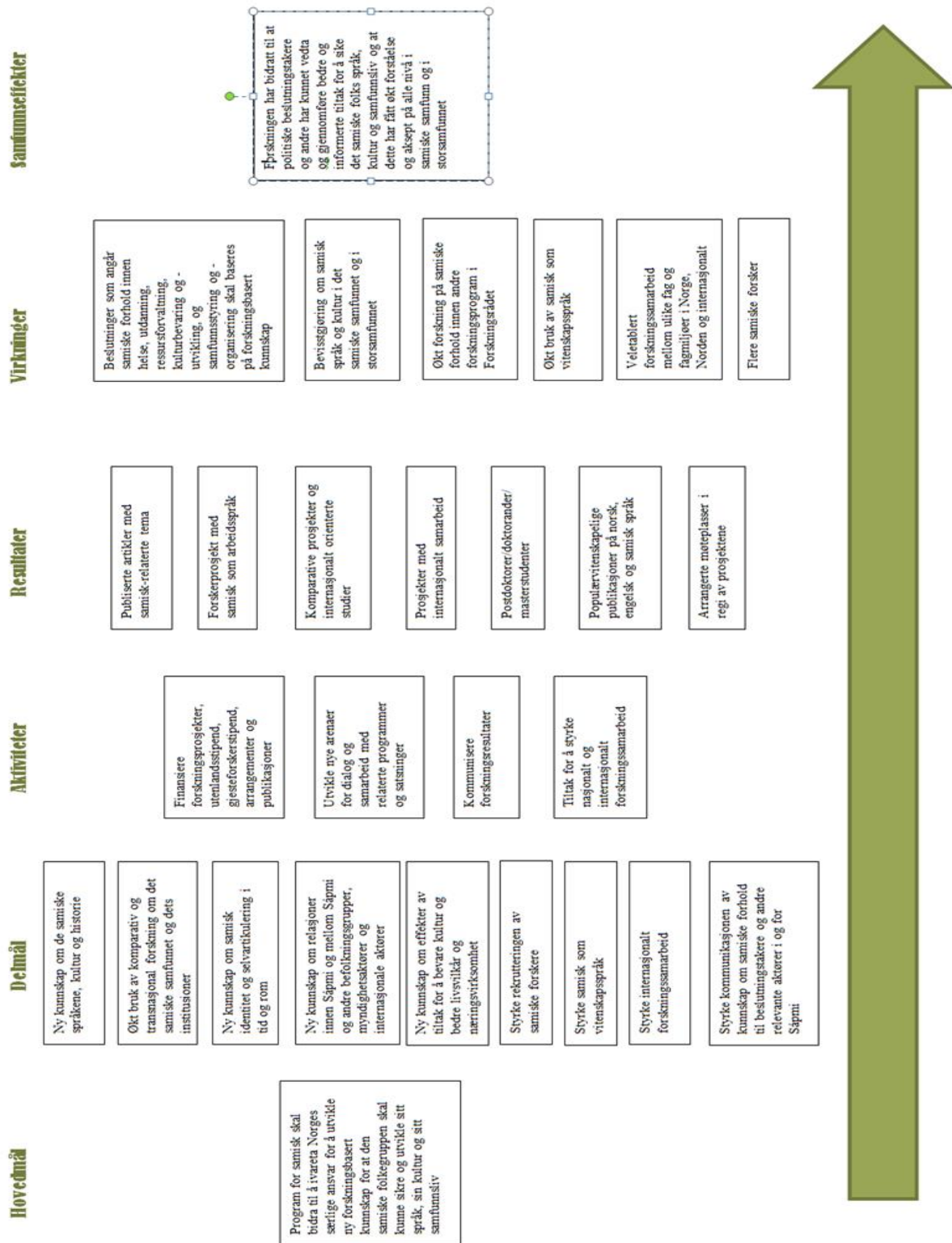
- prosjektene i programmet kan i sine sluttrapporter vise hvilken ny kunnskap og innsikter deres forskere har frembragt om forhold dekket av programmets tematiske prioriteringer
- samisk forskning er del av grunnlaget for beslutninger som angår samiske forhold innenfor helse, utdanning, ressursforvaltning, kulturbevaring og -utvikling, og samfunnsstyring og -organisering
- samisk forskning formidles gjennom offentlig media (TV, aviser, sosiale medier) og har gitt økt synlighet for samisk språk, kultur, levekår og historie i det samiske samfunnet og i storsamfunnet
- tall i Forskningsrådets prosjektdatabase og prosjektkatalog viser en økning av forskning på samiske forhold innenfor andre forskningsprogram i Forskningsrådet
- en gjennomgang av prosjektenes sluttrapporter viser at det har skjedd en utvikling og økning i bruk av samisk som vitenskapsspråk
- en gjennomgang av prosjektenes sluttrapporter, og i tall hentet fra Forskningsrådets prosjektdatabase, viser at samarbeid mellom små og store fagmiljøer har blitt utviklet og styrket
- en gjennomgang av prosjektenes sluttrapporter, samt Forskningsrådets prosjektdatabase, viser at forskningsnettverk i Norge, Norden og internasjonalt har blitt utviklet og styrket
- en økning i antallet samiske forskere

Følgende indikatorer gjelder for programmets samfunns effekter

- Programmet bidrar med forskningsbasert kunnskap som ligger til grunn for beslutninger i samfunn, næringsliv og forvaltning med den hensikt å sikre det samiske folkets språk, kultur og samfunnsliv.

Framdriftsrapporter og sluttrapporter gir løpende informasjon om status i prosjektene. Denne informasjonen samles og vurderes blant annet i programmets årsrapporter. Utviklingen blant annet i publisering og formidling, gir indikatorer på faglig kvalitet og samfunnsrelevans. Programmet vil eventuelt konkretisere flere delmål og indikatorer for måloppnåelse, nærmere om målgrupper, typer evaluering og liknende i de treårige handlingsplanene.

6.1 Skjematisk fremstilling av programlogikken

7. Ressurser og budsjett

Programmet er finansiert via Kunnskapsdepartementet (11,7 mill kroner), og Kommunal -og moderniseringsdepartementet (3,85 mill. kroner), og har dermed en total årlig inntekt på 15,5 mill. kroner. Programmet er løpende og har slikt sett ikke en definert programperiode. Men for den tiårige perioden programplanen omfatter vil dette utgjøre et budsjett på ca. 155 mill. kroner. Denne rammen angir handlingsrommet for hvilke aktiviteter som kan settes i gang under programmet. Programmet har planlagt én utlysning per år.

Programmets tema er omfattende, og programplanen er ambisiøs med mange utfordringer. Med den nåværende finansiering er det en utfordring å få dekket hele den tematiske bredden i programplanen. Som tidligere påpekt vil det kreve tilleggsfinansiering uten avsatte midlene når det gjelder integreringen av naturvitenskapelig perspektiver for at ikke kulturelle og samfunnsvitenskapelige problemstillinger må nedprioriteres. Programmet vil derfor forsøke på å initiere til felles arenaer med andre programmer hvor samisk-relaterte problemstillinger er (eller kunne være) relevant gjennom f.eks. utlysningssamarbeid.

Det vil bli utlyst ca. 15 mill. kroner hvert år, og utlysningene vil i prinsippet omfatte alle prioriterte temaområder i programplanen. Det kan være aktuelt å samarbeide med andre programmer slik som MILJØFORSK, KLIMAFORSK og BEDREHELSE innenfor temaområdene "Klima og miljø" og "Levekår og befolkningsutvikling".

8. Styring og organisering

Programstyret

Divisjon for vitenskap i Forskningsrådet har det overordnede ansvaret for Program for samisk forskning III og oppnevner programstyret. Programstyret leder programmet på vegne av Forskningsrådet, og er underlagt og rapporterer til divisjonsstyret gjennom avdelings- og divisjonsdirektør. Programstyret er ansvarlig for at programmet når de målene som er satt og gjennomføres på en mest mulig effektiv måte i henhold til de planene som er lagt og innenfor de rammene som er vedtatt av divisjonsstyret. Forskningsrådets administrasjon har ansvaret for driften av programmet.

Programstyret består av følgende medlemmer:

2017-2021

Marit Myrvoll, museumsleder, Várdobáiki museum, (programstyreleder)

Ante Aikio, professor, Samisk høgskole

Astri Andresen, professor, Universitetet i Bergen

Oddmund Andersen, seniorforsker, Árran lulesamisk senter

Jens Dahl, professor, Københavns universitet

Anne Lene Turi Dimpas, psykologspesialist, Samisk nasjonal kompetansetjeneste (SANKS)

Morten Meldgaard, professor, Københavns universitet

Ulf Mörkenstam, førsteamanuensis, Stockholms universitet

Nancy Vibeke Olsen, seniorrådgiver, Kommunal- og moderniseringsdepartementet (observatør)

Katri Somby, seniorrådgiver, Sametinget (observatør)

Programadministrasjon

Rådgiver Elisabeth Westphal er programkoordinator. Informasjon om øvrige kontaktpersoner i Forskningsrådets administrasjon finnes på programmets hjemmeside.

Programmets adresse

Program om samisk forskning III (P-SAMISK III)

Norges forskningsråd

Postboks 564

1327 Lysaker

Telefon +47 22 03 70 00

E-post: post@forskningsradet.no

Hjemmeside

<http://www.forskningsradet.no/samisk>